

УДК 81'255.4

А. В. Пермінова,
кандидат філологічних наук, доцент
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)
alla.perminova@mail.ru

ПОЕЗІЯ КЕННЕТА КОКА У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ ПРОЕКТІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

Статтю присвячено вивченню особливостей відтворення поетичної індивідуальності Кеннета Кока у перекладах Юрія Андруховича. Подібна розвідка заповнює лакуни сучасного перекладознавства. Вона націлена на розбудову парадигми постколоніальних студій та розширення діапазону українсько-американських літературних зв'язків. Український метапоетичний проект проаналізовано з позицій мультитативно-векторної теорії поетичного перекладу. Зазначено, що переклади Юрія Андруховича всебічно розкривають творчу спадщину Кеннета Кока. Домінантним методом реалізації проекту є евристичний метод метапоетичного дискурсотворення.

Метою пропонованого дослідження є вивчення перекладацької рецепції творчої спадщини Кеннета Кока у метапоетичному проекті Юрія Андруховича. За Л. Коломієць, перекладацький проект – домінантно-векторна інтерпретація зафіксованої у часі й просторі знакової даності вихідного тексту й створення на її основі метатексту – змінної знакової даності, що набуває своєї концептуально-естетичної цілісності в інтерпретативній єдності перекладацької стратегії, яка включає в себе: 1) вибір тексту для перекладу; 2) його аналітичне читання; 3) вироблення методу перекладу [1: 12]. **Актуальність подібної розвідки** полягає у заповненні лакун сучасного перекладознавства через розбудову парадигми постколоніальних студій та у розширенні діапазону українсько-американських літературних зв'язків. Науковий доробок Л. Венуті, Р. Зорівчак, Л. Коломієць, В. Карабана, В. Коптілова, М. Новикова, О. Гайнічеру, Д. Робінсона, М. Роуз, С. Басснетт, Б. Раффела, Дж. Стайнера, Дж. Гаус, Дж. Голмса, А. Лефевра, Ю. Найди, А. Нойберга, П. Ньюмарка, О. Череднеченка, Е. Еткінда та ін. є методологічно цінним для здійснення нашого дослідження.

Кеннет Кок (1925-2002) – "найкумедніший серйозний поет Сполучених Штатів", драматург, викладач, який разом з Джоном Ешбері та Френком О'Гарою входив до неформального угруповання Нью-Йоркської школи поетів, що утворилася у 50-их роках ХХ століття. "Це час, коли на кону з'являється нове покоління митців (т. зв. *новий авангард*), час радикального оновлення мистецьких форм і засобів. Зрештою, це час, коли американське мистецтво, передусім, візуальне і поетичне, позбувається певної провінційності, присоромленої вторинності щодо авангардної Європи, воно робиться самодостатнім і починає з власних ресурсів формувати мистецькі стилі, течії та напрями, умовно кажучи, диктувати себе світові (...). Це час, коли Америка знову стала предметом власної поезії [2: 12].

Термін "Нью-Йоркська школа" був уведений у літературознавчий обіг Дональдом Аланом в антології "Нова американська поезія 1945-1960" [3]. Поетів цієї школи вирізняла суспільна незаангажованість, відкидання принципів вченого модерністського академізму та скептицизм щодо здатності поезії змінити світ.

Кеннет Кок, як і Джон Ешбері та Френк О'Гара, відмовився від інтроспективної поезії тогочасної Америки на користь поезії полівекторної та політематичної, джерелом натхнення для якої ставали подорожі, живопис (сюрреалізм, абстрактний експресіонізм) та музика. Сам Кеннет Кок зазначав, що особливий вплив на нього чинили Пікассо, Макс Ернст та інші художники, які мали мужність творити щось шокує, сильно, драматичне, та, водночас, прекрасне. Музика Джона Кейджа проникала в інтермедіальний простір поезії Кока, відлунюючись у ній сміливістю вербальних акордів, безумством образних каденцій, умінням промовляти тишею. Натхненний французькими поетами-авангардистами (зокрібно, Раймондом Русселем), російськими – Маяковським та Пастернаком, австрійським – Рільке, американським – Вільямом Карлосом Вільямсом, космополіт Кеннет Кок створив власний іронічно-ліричний вимір поезії, в інтертекстуальній поліфонії якої вчуваються голоси Аристофана та Байрона.

Подібно до Джона Ешбері та Френка О'Гари, Кенет Кок бачить мову як полотно, на поверхню якого лягають строкаті фарби образів. Перебуваючи у потоці свідомості, вшановуючи значущість кожної миті, поет не добирає слів, натомість робить слово керманічем творчого процесу.

Кок вирізнявся з-поміж інших поетів особливим хистом до поетизації буденного, уникаючи будь-яких формальних чи тематичних обмежень. У його антиєрархічному світі жувальна гумка знаходиться неподалік від Езри Павнда, а назви улюблених книжок переплітаються з іменами друзів у рядках, де йдеться про унікальність кожного досвіду, захват перебування на вістрі натхнення, приховані можливості випадку, імпліцитність світу, сконденсованість істини у кожній дрібниці. Експериментаторство образної комбінаторики творів Кока, інтелектуальна пластичність, мовна невимушеність та навмисна невпорядкованість мовлення допомагають йому знайти нові комунікативні можливості для поезії взагалі. Ідіостилью поета притаманне поєднання гумору сюрреалістів із техніками абстрактного експресіонізму, прозаїчного мовлення із метапоетичним коментарем до процесу написання поезії. Його рядки рясніють каламбурами, гіперболами, емфатичними конструкціями, численними повторами. Ліричний поет-карикурист кепкує з академізму традиційної поезії і пропонує способи її оживлення через усмішку читача. Кок був переконаний, що саме існування поезії повинне примусити нас засміятися. Можливо, через це деякі критики (зокрема Маріт МакАртур), й досі не сприймають Кеннета

Кока серйозно, вважаючи його лише каталізатором творчості Джона Ешбері та Френка О'Гари, а художню цінність його творів називають скороминущою.

Поаяк, до самої смерті у похилому віці Кок залишався сімнадцятирічним юнаком непаралізованим сумнівами щодо необхідності власної справи, який у кожному слові закликав читача не асимілюватися з усім скороминущим та шакаралупним. Для Кока поезія була засобом самовдосконалення та самокритики, а кожний твір він намагався писати так, щоб той правив йому "за перепустку до раю, коли настане час".

Час настав 6 липня 2002 року, однак твори Кеннета Кока продовжують своє багатомірне різномовне життя. До української літературної полісистеми вони потрапили завдяки перекладацькому проекту Юрія Андруховича, представленому в антології американської поезії 1950-60-х років. Оскільки першим кроком до реалізації метапоетичного проекту є вибір текстів для іншомовного пересотворення, варто зазначити, що переклади Юрія Андруховича всебічно розкривають репертуар поетичних перевтілень Кеннета Кока.

Так, Кок-абсурдист, однаково глузливий у своєму ставленні як до себе, так і до усього світу, виходить на метапоетичну сцену з віршем "Дякую". Порівняємо першу строфу оригіналу та перекладу: *"Oh thank you for giving me the chance / Of being ship's doctor! I am sorry that I shall have to refuse – / But, you see, the most I know of medicine is orange flowers / Titled in the evening light against a cashmere red / Inside which breasts invent the laws of light / And of night, where cashmere moors itself across the sea. / And thank you for giving me these quintuplets / To rear and make happy . . . My mind was on something else"* [4]. – "О дякую, за надану мені змогу / Стати корабельним лікарем! Вибачте що мушу відмовитися – / Але, знаєте, про медицину мені відомо лише те, що оранжеві квіти / У вечірньому світлі прилягають до кашмірової тканини / Під якою груди відкривають закони світла / І ночі, де червоний кашмір швартується вперек моря. / І дякую за надання мені під опіку п'ятьох близнюків / Яким я мусив би забезпечити щасливе дитинство... Мені йшлося про децю інше" [2: 70].

Іронія абсурду, якою пронизаний увесь першотвір, дозволила Юрію Андруховичу покомпонентно перенести його семантичне мереживо на площину української мови, створивши переклад – дзеркало поетичної індивідуальності Кеннета Кока. За винятком транспозиції кольоропозначення *red / червоний* з четвертого у шостий рядок та модуляції виразу *make happy – забезпечити щасливе дитинство*, вторинний текст симетрично дублює оригінал. Джерелоцентричний метод перекладу розкривається у точному відтворенні графіки першотвору – довжини рядків та пунктуації. Оскільки розділові знаки у творах Кеннета Кока є маркерами логічних пауз "крізь які просвердлюється тиша", Юрій Андрухович нехтує правилами української мови, копіюючи графіку джерельного тексту.

Кок-карикатурист представлений у "Варіаціях на тему Вільяма Карлоса Вільямса". Порівняймо: *"I chopped down the house that you had been saving to live in next summer. / I am sorry, but it was morning, and I had nothing to do / and its wooden beams were so inviting. 2. We laughed at the hollyhocks together / and then I sprayed them with lye. / Forgive me. I simply do not know what I am doing. 3. I gave away the money that you had been saving to live on for the next ten years. / The man who asked for it was shabby / and the firm March wind on the porch was so juicy and cold. 4. Last evening we went dancing and I broke your leg. / Forgive me. I was clumsy and / I wanted you here in the wards, where I am the doctor!"* [5]. – "Я розвалив літній дім, куплений тобою на заощадження. / Вибач, це сталося вранці, я нудьгував без діла, / а його дерев'яні балки так спокушали. 2. Ми удвох сміялися в мальвах, / а тоді я побризкав на них кислотою. / Пробач. Просто я й сам не знаю, що роблю. 3. Я віддав усі гроші з твоїх заощаджень, яких мало стати на десять наступних років. / Чоловік, що просив їх у мене був обдертий, / а щільний березневий вітер на ганку такий вологий і зимний. 4. Минулої ночі ми пішли на танці і я зламав тобі ногу. / Пробач. Я такий незграба, і я / Так хотів, щоб ти була тут, у лікарні, де я працюю лікарем" [2: 69-70].

Аналізований переклад є прикладом подвійної деривації, оскільки сам першотвір – вторинний по відношенню до вірша Вільяма Карлоса Вільямса (1883-1963), одного з найвпливовіших поетів-авангардистів США. Логічно припустити наявність перлокутивної асиметрії, що виникає між текстами Кеннета Кока та Юрія Андруховича, адже для українського читача, незнайомого з першою ланкою дериваційного ланцюжка, переклад втрачає свою інтертекстуальність. Однак, як і у розглянутому вище прикладі, перекладач залишається вірним обраній стратегії покомпонентного пересотворення оригіналу. Щоправда, подекуди Юрій Андрухович вдягає бешкетно-божевільного героя оригіналу у гамівну сорочку генералізації: *chopped down – розвалив, juicy – вологий, in the wards – у лікарні*.

Кеннет Кок, як поетизатор буденного, метафоризатор звичного, експериментатор у лабораторії мови виступає в антології Юрія Андруховича із твором "Permanently" / "Перманентно". Порівняємо оригінал та переклад: *"One day the Nouns were clustered in the street. / An Adjective walked by, with her dark beauty. / The Nouns were struck, moved, changed. / The next day a Verb drove up, and created the Sentence. / (...) / In the springtime the Sentences and the Nouns lay silently on the grass. / A lonely Conjunction here and there would call, "And! But!" / But the Adjective did not emerge. / As the adjective is lost in the sentence, / So I am lost in your eyes, ears, nose, and throat – / You have enchanted me with a single kiss / Which can never be undone / Until the destruction of language"* [4]. – "Одного дня Іменники з'юромлилися на вулиці. / Повз них ішов Прикметник, весь у своїй темній красі. / Іменники стали як укопані, вражені, змінені. / Назавтра підкотилося Дієслово і створило Речення. / (...) Навесні Речення та Іменники мовчки вилежувалися у траві. / Самотній Сполучник там і сям гукав "Та!Але!" / Але Прикметник не з'являвся. / Як прикметник, що загубився у реченні, / Так і я загубився у твоїх очах, вухах, носі і горлі – / Ти заморочила мене єдиним поцілунком / Який не може бути скасований / Поки мова не зазнає деструкції" [2: 69]. Аналізований вірш присвячений синтаксису людських стосунків. За

Кеннетом Коком, люди, наче слова, утворюють при зустрічі словосполучення та речення, в яких краса стала другорядним членом, однак, без якої вони залишаються аж надто простими, самотньо-непоширеними. Як і в попередніх перекладах Юрій Андрухович йде впритул за графікою першотвору (пунктуація, написання повторюваних слів з великої чи малої літери, строфічний малюнок), яка цього разу слугує ще і персоніфікуючим засобом. Однак, через опір іншомовного матеріалу втрачено гру слів першого рядка оригіналу, де дієслово *cluster* вживається і як граматичний термін. Також у перекладі не відтворені гендерні маркери джерельного тексту, де "Прикметник" – жіночої статі. Відсутність у мові певної граматичної категорії розширює її лексико-семантичні можливості, якими послуговується Кеннет Кок. Іманентність категорії роду в українській мові завадила Юрію Андруховичу подолати цей міжмовний бар'єр. Однак, неминучі втрати надолжуються у безпомилково відтвореній останній строфі вірша, де, як і у більшості творів Кеннета Кока, здійснюється розпрозорення складного нашарування метафор попередніх рядків.

Проведений аналіз дозволяє нам зробити висновок про стереоскопічне розкриття творчої спадщини Кеннета Кока у перекладацькому проєкті Юрія Андруховича, реалізованого в руслі евристичного метапоетичного письма, яке, за Л. Коломієць, є "процесом лінійного семіотичного декодування тексту першотвору, спрямованого на відтворення значення, причому слово виступає основною одиницею значення..." [5: 194]. У подальших дослідженнях перспективним вважаємо продовження вивчення української перекладацької рецепції творів сучасних американських поетів у контексті інтерпретативного плюралізму постколоніальних студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Коломієць Л. В. Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця XIX – початку XXI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.16 "Перекладознавство" / Л. В. Коломієць. – Київ, 2006. – 41 с.
2. День смерті Пані День : Американська поезія 1950-60-х років у перекладах Юрія Андруховича. – Харків : Фоліо, 2007. – 207 с.
3. The Translation Studies Reader / [edited by Lawrence Venuti]. – London / New York : Routledge, 2004. – 524 p.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.poemhunter.com/kenneth-koch/.
5. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : [монографія] / Л. В. Коломієць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kolomiets' L. V. Evoliutsiia napriamiv v anglo-ukrains'komu poetychnomu perekkladі kintsia XIX – pochatku XXI st. [Evolution of Trends in the English-Ukrainian Poetic Translation at the End of the XIX – the Beginning of the XXI Centuries] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra filol. nauk : spets. 10.02.16 "Perekladoznavstvo" / L. V. Kolomiets'. – Kyiv, 2006. – 41 s.
2. Den smerti Pani Den' : Amerykans'ka poeziia 1950-60-kh rokiv u perekkladakh Yurii Andrukhovycha [Lady's Day of Death : the American Poetry of the 1950-60ies in the Translations by Yurii Andrukhovych]. – Kharkiv : Folio, 2007. – 207 s.
3. The Translation Studies Reader / [edited by Lawrence Venuti]. – London / New York : Routledge, 2004. – 524 p.
4. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.poemhunter.com/kenneth-koch/.
5. Kolomiets' L. V. Kontseptual'no-metodologichni zasady suchasnogo ukrains'kogo poetychnogo perekladu (na materialі perekladiv z angliis'koi, irlands'koi ta amerykans'koi poezii) [Conceptual and Methodological Bases of the Modern Ukrainian Poetic Translation (Based on the Translations from the English, Irish, and American Poetry)] : [monografiia] / L. V. Kolomiets'. – K. : Vydavnycho-poligraphichnyi tsentr "Kyiv's'kyi universytet", 2004. – 522 s.

Матеріал надійшов до редакції 10.02. 2012 р.

Перминова А. В. Поэзия Кеннета Кока в переводческом проекте Юрия Андруховича.

Статья посвящена изучению особенностей воссоздания поэтической индивидуальности Кеннета Кока в переводах Юрия Андруховича. Подобная работа восполняет пробелы современного переводоведения. Она нацелена на развитие парадигмы постколониальных исследований, а также на расширение диапазона украинско-американских литературных связей. Украинский метапоэтический проект анализируется с позиций мультитативно-векторной теории поэтического перевода. Утверждается, что переводы Юрия Андруховича всесторонне раскрывают творческое наследие Кеннета Кока. Доминирующим методом реализации проекта является эвристический метод метапоэтического дискурса образования.

Perminova A. V. Kenneth Koch's Poetry in the Translator's Project by Yurii Andrukhovych.

The article highlights the peculiarities of Kenneth Koch's poetic identity recreation in the translations by Yurii Andrukhovych. The research fills the gap within the purview of the contemporary translation studies. It is aimed at elaboration of postcolonial studies paradigm as well as extension of the scope of the Ukrainian-American literary ties. The Ukrainian metapoetic project is analyzed in line with the interpretative-vector theory of poetry translation. It is argued that the translations by Yurii Andrukhovych provide a comprehensive mastery representation of Kenneth Koch's creative heritage. The prevailing method of the project's implementation is heuristic method of metapoetic discourse generation.